

Otázka: Sociální stratifikace

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Evženie

= je sociální rozvrstvení, tedy různé typy strukturování společnosti, základem je nerovnost, najdeme ji v každé známé společnosti, liší se pouze typem nerovnosti

- dělení podle různých kritérií:

- kasty, vrstvy, stavy, třídy
- vertikální (například daná ekonomickým kapitálem)
- horizontální (daná např. místem bydliště)

- **Gerhard Lenski** - stratifikace moderní společnosti je založena na 3 obecných dimenzích:

- majetek
- vzdělání
- moc

Sociální útvary

= skupiny lidí, v nichž lidé kolektivně organizují své institucionální činnosti

- již od nepaměti každý věděl, kde je jeho místo, ať nevolník, či urozený
- od přelomu 19. a 20. století – komplexní dělba práce
- součástí formálních organizací je institucionalizované jednání

- lokální seskupení
 - aktuální spíše v menší společnosti, tradiční společnosti, kmeny, osady, komunity,...
 - **komunita** = izolované seskupení lidí, kteří žijí a hospodaří na jednom místě; dnes hlavně náboženská hnutí, hippies, protestní hnutí
 - dnes nemají celoživotní trvání
 - **sousedství** = poměrná odcizenost, hlavně ve velkých městech, na vesnicích se o každém vše ví
 - **obyvatelstvo** = země, města, ...

- sociální agregáty
 - sdružení lidí na základě časoprostorového principu – sejdou se na jednom místě s určitými lidmi, např. setkání při autonehodě, studenti na škole
 - zabývá se tím interpretativní sociologie
 - vzájemná interakce a komunikace
 - **clav** = zvláštní typ sociálního agregátu; lidé se sešli na základě určitého podnětu (př. fotbalový zápas)

- o aktivní – mají 4 formy:

- l útočné - lynčování
- l získávací - drancování, demonstrace
- l únikové - panika
- l expresivní - revoluce
 - o pasivní = publikum
 - davové chování > potlačení individuality, instinkty nad rozumem, ztráta morální odpovědnosti, pocit anonymity
- sociální skupiny
 - přímá interakce; je to určitý počet lidí, kteří jednají společně, mají určité cíle, společné zájmy
 - znaky:
 - o společný cíl, společná komunikační síť, diferenciací rolí a pozic (horizontální a vertikální), společný hodnotový systém, pozitivní a negativní sankce, vědomá příslušnost k určité skupině - uniformy
 - dělí se podle:
 - o velikosti
 - o stability
 - o stejnorodosti
 - o soudržnosti

- cílů a zaměření

- **druhy skupin**

- **formální skupiny** – předem určeny předpisy, normy a převládá funkční vztah X **neformální skupiny** – utvořeny z iniciativy členů, závislé na jejich aktivitě, blízké vztahy
- podle důležitosti/pořadí v procesu socializace – **primární skupiny** – má zásadní rozhodující význam na rozvoj osobnosti (rodina, malá herní skupina – děti, se kterými jsme si hráli na ulici na vesnici, protože tam nikdo jiný nebyl) X **sekundární skupiny** – odvozený význam pro socializaci ovlivňuje nás, ale ne tak zásadně (třída)
- **malé skupiny** a **velké sociální skupiny** (podle počtu) – malé od 3 do 30 – ideální 15 – 20 lidí, nad 20 lidí se začínají tvořit podskupiny a lidi se už navzájem tak dobře neznají
- **otevřené** a **uzavřené** (podle možnosti vstupu) – buď se do ní narodíte, nebo je obtížné se do ní dostat
- **trvalé** a **přechodné** (podle délky členství) – trvalé jsou rodiny
- podle členství – **dobrovolné** (gymnázium), **automatické** (základní škola) a **příkázané** (totalitní režimy)
- **referenční skupina** – skupina, k níž jednatel patří a ztotožňuje se s ní, nebo tam nepatří, ale chce tam patřit; každá skupina se snaží být referenční; pro vstoupení do ní – zkoušky, rituály; např. náboženská skupina

Sociální vztahy

- ukazují, jakou má člověk pozici ve společnosti, ta se může měnit = sociální mobilita – označuje přechod individua, sociálního objektu nebo hodnoty z jedné pozice na druhou; dělí

se na *horizontální* a *vertikální*; *horizontální* sociální mobilita je přechod z jedné skupiny do jiné v rámci jedné úrovně (např. změna občanství, změna bydliště, sňatek, rozvod); *vertikální* mobilitou se míní přesun individua z jedné vrstvy do druhé; ta může být jak vzestupná (např. zvýšení vzdělání, kariérní postup), tak sestupná (nezaměstnanost)

- **společenské** - mezi národy
- **mezilidské** = osobní - ve třídě, vztah jeden k druhému
 - zobrazení pomocí sociogramu
- **formální** jsou vymezeny určitými neosobními pravidly, jejich základem je obvykle symbolická vzdálenost mezi lidmi, vnější úcta, v rovině jazykové vykáni a pouze určitá konverzační témata (žák a učitel)
- **neformální** - mohou být vřelé, emocionálně podložené vztahy, neřízené vnějšími pravidly, osobní zájem, sympatie

Pozice a role

- **sociální pozice** = místo ve společnosti
- **sociální role** = souhrn očekávaného chování, závažného pro nositele určité společenské pozice
 - lékař - očekáváme od něho určité chování, gymnazista, ...
 - konflikt rolí - matka, lékařka, pacientka
 - role jsou společností vytvářeny a kontrolovány, ale nejsou závazné, když je ovšem porušíme, nastane společenský trest - pomluvy, nezájem
- **sociální mobilita** = přesun z jedné společenské vrstvy do jiné

- vertikální
 - vzestupná – přesun do vyšších společenských vrstev
 - sestupná – přesun do nižších společenských vrstev
- horizontální – územní přemísťování, profesní změna beze změny sociální vrstvy
- **sociální mobilita**
 - intergenerační mobilita
 - intragenerační mobilita
 - sociální mobilita může probíhat v rámci života jedince (*intragenerační* sociální mobilita); liší-li se sociální status jednoduše řečeno ob generaci – postavení babičky a vnučky, nebo dědečka a jeho vnuka (vždy se uvažuje o jednom nebo druhém pohlaví, nikdy v kombinaci), pak mluvíme o *mezigenerační* neboli „intergenerační“ sociální mobilitě
- **sociální status** – jak nás hodnotí společnost na základě plnění sociální role

Typy stratifikačních systémů

- kastovní systém
 - **KASTY** – historická předloha kast je v indické společnosti, člověk se rodí do určité kasty, ta mu určuje povolání, partnera, oblečení; lidé v kastách se nebouří – kvůli náboženství – věří v převtělování a v to, když se v tomto životě budeme chovat pokorně, v příštím se převtělíme do dobrého člověka; kasta se nedá změnit ani sňatkem; každá kasta má své určité oblečení
 - kněží = brahmáni

- bojovníci = vaigové
- svobodní - řemeslníci, obchodníci = kšátriové (břicho společnosti)
- služebníci = šúdrové
- lidé, kteří stáli mimo kasty - nedotknutelní (patřili sem třeba Romové - proto prý odešli z Indie)
- stavovský systém
- **STAVY** - byly 3 - 1)panovník, duchovní 2)šlechta 3)poddaní (z těch se ve středověku vyvíjelo měšťanstvo)
- uzavřená skupina; do stavu se narodí a v něm i zemře, privilegia jsou dána právně i ve skutečnosti
- zanikají až s nástupem tržního systému - s nástupem kapitalismu
- třídní systém
- **TŘÍDY** - skupiny lidí, kteří se liší svým postavením k výrobním prostředkům (továrnám, strojům, polím) - buď je člověk vlastní = kapitalista, nebo se nechá zaměstnávat = dělník; objektivní hledisko rozdělení společnosti, **K. Marx** to aplikoval na celé dějiny (otrokáři a otroci); mezi třídami probíhá tržní boj, vznikají revoluce - otrok se změnil v poddaného, poddaný v dělníka; Karel Marx: „*Třídní boj je hybnou silou vývoje.*“; třídy jsou skupiny otevřené (kapitalista může zkrachovat a nechat se zaměstnávat, ...); podle Marxe skončil tento vývoj nástupem komunismu
- **VRSTVY**
- **Max Weber** (byrokracie a moc, 30. léta 20. století) - rozdělil společnost na vrstvy = **stavovou hierarchii** - má 3 vrstvy - *horní, střední a dolní*; jsou tvořeny jednotlivci a

jejich rodinami, kteří mají podobný status; kritéria statusu jsou subjektivní a objektivní
- jak se řadím já a jak mě řadí ostatní; **subjektivní kritérium** - sebezařazení - jak já si svou práci považuji; **objektivní kritérium** - vzdělání, příjmy, povolání, moc, prestiž; je zde tendence řadit se do střední vrstvy; **bílé límečky** = vrstva inteligence (kdo nepracuje v montérkách) - ty „horní“ o sobě rádi řeknou, že jsou ze střední vrstvy, aby se přiblížili lidu

Typy sociální diference

- **horizontální rozdíly** - např. mezi generacemi, pracovníky různých oborů a odvětví
- **polohorizontální** - např. mezi obytnými čtvrtěmi větších měst
- **vertikální** - podle stupně vzdělání, informovanosti, kvalifikace, rozdíly v úrovni příjmů, životní úrovni, rozdíly v postavení na mocenském žebříčku,....

Rovnost

- odjakživa si lidé chtěli být rovni, ale každý z nás je jiný, má jiný potenciál, IQ, pohybové schopnosti atd., přesto existují ideály rovnosti

- 4 významy rovnosti:

- **rovnost před zákonem = právní rovnost**

- lidé si jsou rovni před zákonem - u nás zaručeno ústavou (výjimkou je poslanecká imunita - po dobu 4 let nemůžou být souzeni, jen pokud se této imunity vzdají nebo tak odhlasuje sněmovna, mohou být souzeni; prezident má doživotní imunitu)

- **politická rovnost**

- můžeme volit a můžeme být zvoleni; od 18 má občan ČR aktivní volební právo (může volit); pasivní volební právo (může být zvolen) od 18 - do městských úřadů, od 21 - do sněmovny, od 40 - do senátu, prezidentem

- zaručeno ústavou

- **rovnost příležitostí**

- můžu dosáhnout jakékoli společenské pozice, postavení; můžu to získat bez ohledu na národnost, sociální pozici - záleží to pouze na nás

- **rovnost materiální = reálná**

- stejný majetek, stejný podíl na moci, stejné znalosti, stejná prestiž - taková rovnost je nereálná, není ji mezi lidmi možné uskutečnit

Diskriminace

- rozlišování, omezení nebo odnětí práv určité kategorii obyvatel pro její pohlaví, rasu, národnost, náboženství, třídní nebo politickou příslušnost

- přímá a nepřímá

Feminismus

- historie - **sufražetky** - bojovnice za získání volebního práva pro ženy (*sufrage* - hlasovací právo pro ženy ve VB, 1866); první země, kde měly ženy hlasovací právo - *Nový Zéland (1893) dále Finsko (1906) a VB (1918)* + dalších 20 evropských zemí; průlomem byla 1. světová válka-muži odešli do války a ženy zaujaly jejich profese a už je nepustily, špatně

se prosazoval ve Švýcarsku; dodnes v některých arabských zemích toto právo není

- základní rozdíly mezi mužem a ženou: rozdílné platy, diskriminace žen na trhu práce, malé zastupování žen v mocenských a rozhodovacích postech
- druhy feminismu: **1) feminismus rovných práv** - chceme změnit společenské postavení ženy, tak, že se změní zákony; za kořen zla jsou považovány zákony, které byly založeny muži - volební právo žen, právo na vlastnictví i po sňatku, možnost rozvodu, právo na děti po rozvodu; **2) feminismus radikální** - vychází z pojetí mužů, co to znamená být ženou -> potom nám ženám nepomůžou nové zákony, založené chápání ženy se musí v člověku změnit (chápání ženské role); **sex x gender** - sex = pohlaví (při narození, gender = pohlavní role (vyvíjí se během života)
- **FEMINISMUS V ČR** - poprvé české ženy požadovaly zrovnoprávnění v roce 1897 (první sjezd, založen časopis Ženský svět - Tereza Nováková, plné volební právo pro muže 1907, plné volební právo pro ženy 1919; *Gymnázium Minerva* - pro dívky v Praze, v čele Eliška Krásnohorská, Zdeňka Havlíčková - jedna z prvních studentek; poprvé se ženy začaly zviditelňovat v charitách-obvykle manželky spisovatelů-Marie Riegerová

Byrokracie

- určitá skupina lidí uskutečňující vládu a správu, poměrně, oddělená od ostatních
- forma vlády v moderních státech
- **teorie Maxe Webera** - byrokracie = ideální forma státní správy; zdůrazňuje rozdělení kompetencí, neosobních pravidel, odvolatelnost a podřízenost úředníků; neosobní daná pravidla > objektivní řešení žádostí
- **teorie Mertona** - ukázka neschopnosti byrokracie na Weberově příkladu; trénovaná neschopnost, disfunkční; v praxi rychlá ztráta pružného, objektivního, rychlého řešení; společnost nadále pěstuje velké množství úředníků

- **teorie Croisera** - zablokovaná společnost, vztahy uvnitř vrstvy, byrokracie si chrání svou moc, pozice; uvnitř existuje boj o místa ve vedení (prestiž, moc, peníze, informace), podřízení mohou informačně odříznout vedení -> neschopnost správně rozhodovat

- typy byrokracie podle **Gouldnera**
 - slabá
 - reprezentativní
 - trestající